

เกษตรกรไทยทัวร์สหรัฐอเมริกา

อดิชาติ เกตตะพันธุ์
kettapun@hotmail.com
๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๘

เมื่อไม่กี่วันมานี้ผมได้มีโอกาสไปฟังชาวนาและสมาชิกจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์กองทุนข้าวสุรินทร์จำกัด พูดเกี่ยวกับเรื่อง “**ชาวนาไทยที่ปลูกข้าวแฟร์เทรด: นำเสนองานจากประสบการณ์ตรง**” (Fair Trade Rice Farmers From Thailand : Speak about their experiences) ที่มหาวิทยาลัยแคลิฟลอเนียร์ ณ เมืองซานตาครุซ สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีประเด็นสำคัญที่ช่วยเปิดมุมมองเรื่องการทำการเกษตรในเมืองไทยเป็นอย่างดี ทั้งในแง่การสนับสนุนของภาครัฐ การผลิตข้าวในประเทศไทย รวมถึงการส่งออก

กิจกรรมในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งในการทัวร์สหรัฐอเมริกาของชาวไทยสามคน ซึ่งจัดโดยองค์กรไม่แสวงหากำไรชื่อ **ENGAGE** (Educational Network for Global and Grassroots Exchange) องค์กรนี้ได้พาชาวไทยเหล่านั้นไปพูดคุยให้คนอเมริกันตื่นตัวและสนับสนุนข้าวแฟร์เทรด โดยเริ่มจากฝั่งตะวันออกไปถึงฝั่งตะวันตกของประเทศในหลายพื้นที่ อาทิ รัฐเมน กรุงวอชิงตันดีซี เมืองชิคาโก เมืองลอสแอนเจลิส และเมืองซานฟรานซิสโก นอกจากนี้ก็ยังได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรรายย่อยในประเทศนี้ด้วย ก็ถือว่านับว่าเป็นการทัวร์ที่เข้มข้นมาก โดยใช้เวลาวะลานานถึง ๓ สัปดาห์

ในการพูดคุยที่มหาวิทยาลัยแคลิฟลอเนียร์ ณ เมืองซานตาครุซ มีผู้ร่วมงานที่เป็นอาจารย์และนักศึกษาที่ทำงานทางด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงผู้สนใจทั่วไป จำนวนมากกว่า ๒๐ คน มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีนักศึกษาไทยในปีการศึกษานี้น้อยมาก แต่ก็ยังมีนักศึกษาไทยมาฟังสองคน คือ ตัวผมเองและนักศึกษาอีกคนหนึ่งซึ่งไม่เคยพบกันมาก่อน

การพูดคุยครั้งนี้คุณ**กัญญา อ่อนศรี** ได้เล่าถึงประสบการณ์ตรงของเธอให้ฟังว่า ข้าวเป็นวิถีชีวิตของคนไทย ครอบครัวเธอทำนากันมานานหลายชั่วอายุคนแล้ว ทานข้าววันละ ๓ มื้อ (เรื่องนี้ฝรั่งส่วนมากไม่รู้จะครับ) ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนทั้งงานบวชและงานแต่งงานก็ใช้ข้าวทั้งนั้น และเธอก็คิดว่าอยากจะเป็นชาวนาตลอดไป เธอเล่าต่อว่าในอดีตนั้นเมืองไทยปลูกข้าวแบบธรรมชาติ ไม่ต้องใช้ยา คนในชุมชนก็สามารถมีภูมิคุ้มกันได้ ในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมามีการปฏิวัติเขียว คือรัฐส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือปลูกพืชชนิดเดียว ควบคุมไปกับใช้สารเคมีต่างๆ ทั้งยาและปุ๋ย ซึ่งต้องมีเงินมาลงทุน ค่ายาค่าปุ๋ยนั้นเพิ่มขึ้นทุกปีๆ แต่ราคาผลผลิตกลับไม่สูงขึ้นตาม เกษตรกรก็เริ่มมีหนี้สินมากขึ้น สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติต่างๆ ก็เปลี่ยนไป คนในชุมชนเริ่มขายที่มาใช้หนี้ และอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำ กลุ่มวัยรุ่นก็เริ่มอพยพไปอยู่ในเมืองกับพ่อแม่ และไม่อยากทำการเกษตรอีก โดยถือว่าเป็นอาชีพที่ต้อยต่ำ คนทำนาก็น้อยลง คนไทยมีปัญหามากขึ้นเมื่อคนไปขายแรงงานในเมืองมากขึ้นค่าแรงจึงถูก ต่อมาเกษตรกรในชุมชนของเธอเริ่มปลูกข้าวอินทรีย์ และรวมตัวกันเพื่อส่งข้าวขายในราคายุติธรรม

“ปลูกทุกอย่างที่เรากิน และกินทุกอย่างที่เราปลูก”
ภาคภูมิ อินทร์แป้น – เกษตรกรรายย่อย จ.สุรินทร์

หลังจากคุณกัญญาเปิดประเด็นแล้ว คุณ**ภาคภูมิ อินทร์แป้น** ซึ่งเป็นตัวแทนเกษตรกรรายย่อยอีกท่านหนึ่ง ได้พูดในเรื่อง “การทำเกษตรทางเลือก” โดยชี้ให้เห็นว่าในอดีตนั้นรัฐได้ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการปลูกพืชชนิดเดียวเพื่อขายเป็นสำคัญ ซึ่งต้องใช้ยาและปุ๋ยเคมีมาก และได้ส่งผลกระทบต่อหลายอย่าง เช่น สุขภาพ จนต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อยๆ และบางคนก็ถึงกับเสียชีวิต จากนั้นจึงรู้สึกกลัวและงดการใช้สารเคมี พอเริ่มมาทำข้าวที่ไม่ใช้ยาและปุ๋ยเคมีหรือที่เรียกว่าข้าวอินทรีย์ก็รู้สึกว่ายังไม่ใช่ทางออกสำหรับเกษตรกรทั่วไปที่จะเอาไปใช้ได้ เพราะข้าวจากนา ๑๐-๒๐ ไร่มันไม่พอกับรายจ่ายที่มีทุกปี จึงเริ่มมาทำเกษตรผสมผสาน คือ ปลูกพืชหลายอย่าง รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ด้วย โดยปลูกเพื่อกินไม่ใช้เพื่อขายเป็นส่วนใหญ่ ดังคำที่ว่า

“ปลูกทุกอย่างที่เรากิน และกินทุกอย่างที่เราปลูก” มีการรวมตัวกันในชุมชนเพื่อช่วยเหลือกันทำเกษตรที่ยั่งยืน ให้มีอาหารพอเพียงกับคนในชุมชน และเมื่อมีเหลือก็จะขายให้กับคนชุมชนอื่น เช่น คนในเมือง โดยทำตลาดทางเลือกในการขายสินค้า ตลาดนี้เปิดสำหรับผู้ผลิตที่ไม่ใช้สารเคมีเท่านั้น และเน้นขายตรงแก่ผู้บริโภค ซึ่งทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงที่ติดต่อกัน

ต่อมาคุณภาคภูมิเปิดประเด็นเรื่องข้าวแพร่เทรตว่า ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อจัดขายข้าวในลักษณะของข้าวแพร่เทรต โดยเริ่มขายในยุโรปก่อน แต่ต่อมาผลผลิตเยอะขึ้นก็เลยเริ่มหาตลาดเพิ่ม ซึ่งเริ่มมีการขายข้าวแพร่เทรตในสหรัฐอเมริกาในเดือนที่ผ่านมา ตอนนี้มีเกษตรกรหลายชุมชนในเมืองไทยที่อยากขายข้าวแพร่เทรตแต่ก็ขายไม่ได้มาก เพราะไม่มั่นใจว่าจะหาตลาดให้ได้ นี่ก็เป็นเหตุผลหลักอันหนึ่งในการมาพูด ณ เมืองต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา คุณภาคภูมิพูดต่อว่าข้าวแพร่เทรตน่าจะเป็นหนทางช่วยเกษตรกร ที่มีทุนก็น้อย และขาดแคลนเครื่องมือ การค้าระบบแพร่เทรตนี้จะทำให้เกษตรกรขายข้าวในราคาที่สูงกว่าราคาทั่วไป โดยได้เงินพรีเมียม (premium) ซึ่งเป็นเงินที่จะใช้ไปส่งเสริมให้มีเกษตรกรลักษณะนี้เพิ่มขึ้น ส่งเสริมชาวบ้านรวมกลุ่มขายของตัวเอง เมื่อก่อนได้ส่งข้าวให้พ่อค้าที่โรงสี ก็มีปัญหาทั้งตาซึ่งและราคา พ่อค้าบอกน้ำหนักเท่าใดก็ต้องตกลงตามนั้น และยังบอกว่าข้าวไม่ถึงมาตรฐานบ้างจากนั้นก็รับซื้อข้าวในราคาที่ถูกลงกว่าราคาที่ประกาศรับซื้อ ปกติเกษตรกรก็มักจะไม่ทราบราคาที่เจ้าโรงสีพูดนั้นจริงหรือไม่ ก็มักจะหลงด้วยการขายข้าวตามราคาที่ได้รับ การเสนอมา แต่สิ่งที่น่าแปลกใจก็คือ พวกเจ้าโรงสีนั้นก็รวยขึ้นๆ และขยายกิจการใหญ่โต สำหรับระบบแพร่เทรตนี้ชาวบ้านได้ตั้งโรงสีกันเอง โดยซึ่งข้าวเอง สีข้าวเอง และส่งขายด้วยกัน ในช่วงท้ายของการพูดคุณภาคภูมิก็โยนลูกให้กับผู้พูดคนต่อไป

คนสุดท้ายนี้ไม่ได้เป็นชาวนาแต่ก็เป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกภาคอีสาน (ซึ่งรวมถึงกลุ่มที่สุรินทร์ด้วย) คุณ **อาร์ดี แสงอุบล** ชี้แจงว่ากลุ่มที่ตนสังกัดมีเป้าหมายเพื่อสร้างเกษตรกรที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดกลุ่มเหล่านี้ทั่วประเทศไทย ตอนนี้มีสมาชิกทั่วทั้ง ๔ ภาค ใน ๑๙ จังหวัด จากนั้นได้ย้ำว่าเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทยนั้นก็ยังมีปัญหาคล้ายกับเกษตรกรทั้งสองคนที่เพิ่งพูดเสร็จ ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือเกษตรกรที่ปลูกพืชที่ตนไม่ได้กินได้ใช้ อาจกล่าวได้ว่าคนที่เริ่มเข้ามาสู่เกษตรยั่งยืนและทำการค้ากันเองนั้นยังมีน้อยมากเมื่อเทียบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศ คุณอาร์ดีมองว่า นโยบายการพัฒนาเกษตรของชาตินั้นไม่เห็นว่าคุณข้างล่างสามารถพัฒนาตนเองได้ แต่ให้ความสำคัญกับพวกบริษัทในเรื่องปุ๋ย ยา ปesticide การผลิต และการเปลี่ยนแปลงเมล็ดพันธุ์ ได้ถูกประชาสัมพันธ์จากบริษัทที่ได้กำไรโดยตรงจากกิจการเหล่านั้น รวมทั้งเรื่องการค้านั้นก็ไม่ได้เกิดประโยชน์กับคนจนแต่เกิดกับบริษัทขนาดใหญ่

คุณอาร์ดีได้พูดเรื่องข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทยกับสหรัฐอย่างน่าสนใจว่า ยังมีการตกลงกันไม่เรียบร้อยและการเจรจาจะไม่ก่อประโยชน์แก่เกษตรกรรายย่อย สินค้าเกษตรของสหรัฐแม้ต้นทุนสูงมาก แต่สามารถส่งออกในราคาที่ถูกลง เพราะได้รับการอุดหนุน (subsidize) จากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา จากการไปเยี่ยมเกษตรกรรายย่อยที่รัฐอิลลินอยส์ เกษตรกรที่นั่นก็ย่ำว่าเขาอยู่ไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐทุกปี อย่างข้าวโพดนี่เขาส่งมาขายก็โลกริมละ ๔ บาท ในขณะที่เมืองไทยขายก็โลกริมละ ๗ บาท มองโดยรวมแล้วล่าสุดรัฐบาลสหรัฐอุดหนุนภาคการเกษตรมากถึง ๑๘๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ ๗.๒ ล้านล้านบาท) ต่อปี

หากพวกเราพิจารณาถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ก็ถือได้ว่าการทำเกษตรอินทรีย์ และเกษตรแพร่เทรตนี้ มีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี โดยเน้นการปลูกเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือก็ส่งขาย และนี่เป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั้นส่งผลดีกับสังคมโดยรวมหลายด้าน การไม่ใช้สารเคมีนั้นมีผลดีกับสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยตรง และยังผลดีต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย นอกจากนี้ชาวนาไทยแพร่เทรตยังได้ขายสินค้าคุณภาพในต่างประเทศในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดซึ่งเป็นเพิ่มมูลค่าการส่งออกแก่ประเทศไปพร้อมกัน

อันที่จริงเรื่องแพร่เทรตนั้นไม่ได้ทำกับ “ข้าว” เท่านั้น แต่ได้ทำกับกาแฟ ชา โกโก้ ช็อคโกแลต น้ำตาล และกล้วย อีกด้วย ซึ่งได้ช่วยเหลือเกษตรกรในหลายทวีปทั่วโลก ในสหรัฐอเมริกานั้นประสบความสำเร็จอย่างสูงในการขายกาแฟแพร่เทรตจนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ส่วนเรื่องแพร่เทรตในเอเชียนั้นยังเป็นที่รู้จักน้อยมากจึงยากที่จะทำตลาดทางด้านนี้ในขณะนี้

การมาเยือนของชาวไทยทั้งสามคนนี้ก็มาเพื่อสร้างตลาดข้าวไทยแพร่เทรต และต้องการสร้างเครือข่ายระดับนานาชาติ ทั้งกับเกษตรกรรายย่อย และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งสร้างความตื่นตัวให้กับคนในสหรัฐฯ ได้ไม่น้อย ดังเช่น ในการคุยที่เมืองซานตาครุซก็มีผู้ถามว่าจะซื้อข้าวแพร่เทรตได้ที่ไหน รวมถึงการพูดคุยกันของกลุ่มคนไทยใน

สหรัฐที่อยากสนับสนุนการขายข้าวไทยแฟร์เทรด เรื่องข้าวแฟร์เทรดนี้ถ้าได้รับการสนับสนุนจากคนไทยใน
สหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นๆ ทั้งในแง่การซื้อมาริโอดและการประชาสัมพันธ์ก็จะช่วยให้เกษตรกรรายย่อย
ในไทยได้พื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

เว็บไซต์ที่น่าสนใจ

- ENGAGE - <http://engage-humanity.org/>
- [รายละเอียดการพูดคุยที่ซานตาครูซ](#)

ตีพิมพ์ครั้งแรก ณ [เว็บไซต์สยามเสวนา](#)